

УДК: 1:316.4

ОСОБИСТИЙ ІНТЕРЕС ТА ЙОГО АМБІВАЛЕНТНІСТЬ (ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ)

А. Пеніна, група КІ-23

Науковий керівник: **З. Стежко**, канд. філос. наук, доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет

Питання особистого інтересу давно займає важливе місце у філософських дискусіях, оскільки воно безпосередньо стосується природи людської мотивації, морального вибору та суспільного співжиття. Чи є особистий інтерес егоїстичним поривом, що суперечить добру інших, чи він може бути основою етичної поведінки та розвитку суспільства? Це питання по-різному розв'язували філософи різних епох. Розглянемо його за хронологією.

У творі *«Левіафан»* (1651) Томас Гоббс обґрунтовує, що людина за своєю природою егоїстична, і її дії визначаються бажанням зберегти власне життя та досягти безпеки. Він описує «природний стан» як «війну всіх проти всіх», у якій особистий інтерес – єдиний орієнтир. Саме тому, за Гоббсом, людина погоджується підпорядковуватися державній владі, щоб забезпечити свої інтереси через соціальний договір. Цей приклад демонструє, як особистий інтерес може бути причиною формування суспільних структур.

У *«Теорії моральних почуттів»* (1759) Адам Сміт розглядає особистий інтерес у контексті емпатії – здатності відчувати становище іншого. А у *«Дослідженні про природу і причини багатства народів»* (1776) він вводить образ «невидимої руки». Це метафора, яка описує, **як особистий інтерес індивіда – навіть якщо він не має наміру сприяти добробуту суспільства – може приводити до загального блага**. Для себе я виділила твердження Адама Сміта: *«Кожен індивід докладає зусиль, аби використати свій капітал так, щоб максимізувати прибуток... і в цьому, як і в багатьох інших випадках, він ведеться невидимою рукою до досягнення цілі, яка не входила до його намірів»*. Таким чином, особистий інтерес у Сміта – не обов'язково є антагоністом інтересам суспільства. Він може сприяти добробуту, якщо індивід діє в межах прийнятих етичних норм.

Іммануїл Кант у *«Критиці практичного розуму»* (1788) протиставляє моральний обов'язок інтересу. Для нього дійсно моральним є лише той вчинок, який здійснюється не з особистої вигоди, а з поваги до морального закону. Цей підхід ставить під сумнів виправданість дій, які зумовлені інтересом, навіть якщо результат – позитивний. У Канта моральність вища за вигоду.

У творі *«Утилітаризм»* (1863) Джон Мілль розглядає особистий інтерес як складову частину морального вибору. Згідно з утилітаристською етикою, правильними є ті дії, які приносять найбільше щастя найбільшій кількості людей. Особистий інтерес тут не заперечується, але він має бути узгоджений із користю для інших. Це вказує, що інтерес особистості може бути морально виправданим, якщо він враховує інтереси інших.

Жан-Поль Сартр у книзі *«Буття і ніщо»* (1943) пише, що людина народжується свободною, і це є «трагедією її життя» - тому що свобода вимагає відповідальності за скоєне – згідно особистого інтересу! Тому особистий інтерес у нього – це не егоїзм, а свідомий спосіб самореалізації, через який людина надає сенс своєму існуванню. Інтерес до власного розвитку, пошуку істини чи справедливості в цьому контексті – не лише природний, а й необхідний для існування у рамках етики.

Важливо також виділити досить популярну «Піраміду потреб» американського психолога (походженням з Києва) Абрахама Маслоу (вона має пряме відношення до інтересів, позаяк без усвідомлення в інтересі потреби (крім базових фізіологічних, наприклад, дихання)

реалізуватися не зможуть).

У 1954 році у книзі «*Мотивація і особистість*» Маслоу виділяє діаграму ієрархії людських потреб. Її послідовність (за важливістю): фізіологічні потреби; потреба безпеки; потреба любові; потреба у повазі; потреба у пізнанні; естетичні потреби; потреба самоактуалізації. Останні три рівні: «пізнання», «естетичні» та «самоактуалізація» у загальному випадку називають потребами у самовираженні, в особистісному зростанні.

А. Маслоу розподілив потреби за ознакою зменшення їх важливості, пояснивши таку побудову тим, що людина не може відчувати потреби високого рівня, поки потребує реалізації більш «заземлених» потреб.

Після вивчення цієї теми з точки зору філософії я дійшла висновку, що особистий інтерес – це не просто егоїстичне прагнення, а багатогранне явище, яке відіграє важливу роль у житті кожної людини. Проаналізувавши позиції Гоббса, Сміта, Канта, Мілля, Сартра та Маслоу, я побачила, що філософи розглядають особистий інтерес у різних вимірах: від природного прагнення до виживання, до морального конфлікту між вигодою та обов'язком, а також як рушійну силу гармонізації життя суспільства.

Це показує, що інтерес може бути як етично нейтральним інстинктом, так і джерелом морального вибору. Наприклад, Сартр вказує на інтерес до самореалізації як на вияв свободи – це близько мені як студентці, яка шукає шлях у житті згідно своєму покликанню. Мені сподобався вислів Сартра: *«Людина засуджена бути свободною, бо, одного разу кинута у світ, вона відповідає за все, що робить»*. Тобто свобода є невід'ємною від відповідальності: ми не можемо уникнути вибору, а отже, й відповідальності за свої дії, так і за весь світ: *«Людина несе всю тяжкість світу на своїх плечах: вона відповідає за світ і за саму себе як за певний спосіб буття»*. У свою чергу, думка Канта змушує замислитись, наскільки наші дії справді є моральними, якщо ми діємо лише з міркувань особистої вигоди. Доведенням є цитата: *"Якщо ми діємо лише в інтересах власного щастя, то ми не можемо вважати себе моральними людьми, адже моральність передбачає відмову від особистих інтересів на користь загального блага"*. Мається на увазі, на мою думку, постійне формування оптимального балансу між (вродженим) особистим інтересом та інтересами інших людей.

Підсумок. Я вважаю, що філософське осмислення особистого інтересу допомагає краще розуміти як свої власні мотиви та вчинки, так і взаємозв'язок між особистим добром і спільним благом. Це знання формує в мені більш відповідальне ставлення до власної поведінки.